

**KAKO JE IVAN MILČETIĆ PRIKAZAO PROŠLOST SVOGA
RODNOGA KRAJA**
(ili Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka i
Dubašnica u njima)

TOMISLAV GALOVIĆ

U Varaždinu i Malinskoj održan je 2001. god. znanstveni skup posvećen životu i djelu jednoga znamenitog Krčanina – Dubašljana,¹ koji je umnogome svojim radom zadužio buduće generacije istraživača različitih profila – posebice jezikoslovce ("Hrvatska glagoljska bibliografija", Zagreb 1911.), povjesničare književnosti ("Hrvati od Gaja do g. 1850.", Zagreb 1878.), folkloriste ("Koleda u južnih Slavena", Zagreb 1917.) i druge.² Riječ je o Ivanu Milčetiću koji je rođen 27. VIII. 1853. godine u selu Milčetići u Dubašnici na otoku Krku, a umro u Varaždinu 26. X. 1921. godine. Životni put odveo ga je poprilično rano i poprilično daleko od rodnoga mjesta.³ No, na Dubašnicu Milčetić nije zaboravio, štoviše ostavio nam

1) *Hrvatski književni povjesničari - znanstveni skup o Ivanu Milčetiću*, Varaždin - Malinska (Kr) 19.-21. travnja 2001., organizatori: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Filozofski fakultet u Zadru Sveučilišta u Splitu, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko filološko društvo Zadar, Hrvatsko filološko društvo Zagreb, Matica hrvatska Varaždin, Pedagoški fakultet Sveučilišta 'Josipa Jurja Strossmayera' Osijek, Povijesna udruga otoka Krka.

2) Navedenim djelima još možemo pribrojiti: *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju u Istri i na Kvarnerskih otocima* (reccnzija, Vienac 1880., 21997.); *O poslanicama XVI. vijeka u dubrovačko-dalmatinskoj periodi hrvatske književnosti* (1882.); *Talijanski i latinski prevodioci Gundulićeva "Osmana"* (1887.); *Tommaseo N. "Iskrice"* (1888., uvod); *Ivančičev zbornik* i dr. (1890., u: Starine JAZU); *Palmotića Gjona Gjora drama Pavlimir* (1890., uvod i bilješke); *Čakavština Kvarnerskih otoka* (1895.); *O hrvatskim naseobinama u Moravskoj, Donjoj Austriji i Zapadnoj Ugarskoj* (1899.); *Hrvatski Lucidar* (1909.); *Berčićeva glagoljska zbirka u Petrogradu* (1912.); *Dr. Julije Bajamonti i njegova djela* (1912.); *Stari glagoljski recepti, egzorcizmi i zapisi* (1912.); *Zur Entdeckung des "Glagolita Clozianus"* (1912.); *Otok Krk i glagoljska književnost* (1913.); *Hrvatski književni prilozi iz Međumurja i okolice grada Šoprona* (1915.); *Berčićeva zbirka glagoljskih rukopisa i štampanih knjiga u Lenjingradu* (1955.) i dr. Osim toga Milčetić je bio i urednik *Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena* (1. sveska) i *Grade za povijest književnosti hrvatske* (5., 7. i 8. knjige). Za druge radove vidi A. Musić, *Ivan Milčetić*, Ljetopis JAZU za godinu 1923., sv. 38, Zagreb 1924., str. 93-106. Tu se nalazi vrlo iscrpna bibliografija Ivana Milčetića klasificirana alfabetskim redom po mjestu izdanja, a podskupine većinom kronološki i manjim dijelom alfabetski.

3) Pučku školu polazio u Bogovićima na o. Krku, (Gologorici kraj Pazina) i gradu Krku. Gimnaziju u Rijeci, a fakultet u Zagrebu, Pragu i ponovo u Zagrebu. Službovao kao učitelj/profesor u Splitu (nakon gimnazije) zatim u Zagrebu, Varaždinu, Rijeci i opet u Varaždinu. Godine 1893. postao je član-dopisnik JAZU. Usp. A. Musić, *Ivan Milčetić*, nav. radnja, str. 77-81.

je pisani spomen o njoj. U *Viestniku hrvatskoga arkeologičkoga društva – (godina VI)* za godinu 1884., Ivan Milčetić je kao gimnazijski profesor u Varaždinu i član Hrvatskoga arkeologičkoga društva objavio seriju svojih članaka pod naslovom *Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka* u kojima je obradio Krk, Cres, Lošinj, Silbu i Olib.⁴ Napomenimo odmah da je svoje *crtice* započeo otokom Krkom i to opisom Dubašnice o kojoj je najviše i napisao – dvanaestak stranica. U uvodnom dijelu svoga članka on nam kazuje da mu je cilj bio “sistematično obaći sve strane, gdje se još govori čistim dialektom čakavskim”, te “linguistično” proučavanje spomenutih otoka, ali napominje da nije u toj svojoj nakani smetnuo zabilježiti i sve “što se tiče arkeologije, istorije i etnografije hrvatskog naroda”, a što nam eto predstavlja u gore spomenutom *Viestniku (br. 1-4)*. Putovanje je, inače, započeo 1882., a završio 1883. god. uz manju financijsku pomoć Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i Hrvatskoga arkeologičkoga društva.

I.

Podnaslovivši svoj tekst o rodnome kraju riječima - **I. Dubašnica. Njezin postanak. Grci. Vlasi. Crkva sv. Apolinara i Andrije.** - Milčetić nas, u biti, upućuje na neke osnovne koordinate dubašljanske prošlosti koje ugrađuje u širi kontekst, a to je otok Krk kojega naziva klasičnim otokom i to u pogledu bogate povijesti, jezika i kulture, umjetnosti. Spominje u tome smislu decidirano Krčke knezove kasnije Frankopane/Frankopane, glagoljicu – glagoljašku kulturu, čakavsko narječje i bogatstvo njegovih oblika te četiri skupine krčke čakavštine (Omišalj s Vrbnikom, Dobrinj, Bašku, onda Dubašnicu s Poljicima i Puntom).⁵ Nastavlja zatim podacima o starosti pojedinih naselja na otoku Krku, konstatirajući pritom da su Dubašnica i Poljica po postanku najmlađa. Odmah dodaje - pozivajući se na Giambattistu Cubicha, i njegove *Notizie*,⁶ koje, inače, smatra nepouzdanim - da je Dubašnica mogla postojati još u XII. stoljeću, pravdajući to tada spominjanjem kapelice Sv. Apolinara. Danas, dakako, raspolažemo novoobjavljenim dokumentima koji dokazuju ne samo postojanje kapelice Sv. Apolinara, kao i crkve Sv. Martina, već i postojanje benediktinskog samostana Sv. Apolinara u XIII. st (znamo i imena dvojice njegovih priora: to su Nikola i Morando).⁷ Međutim u ispravama u kojima se spominju ove crkve nema ni traga imena Dubašnice i što nas, za sada, upućuje na starija mišljenja da je Dubašnica kao mjesto i župa nastala tek krajem XV. stoljeća – kada se naime ona po prvi put i spominje u pisanim izvorima. “Dubašljanski kraj jest najplodniji na cijelom otoku, pak je sjegurno tuda moralo

4) *Arkeologično-istorične crtice s hrvatskih otoka.* – *Sakupio prof. Ivan Milčetić*, *Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga društva* (godina VI., Zagreb 1884.): Broj I. - str. 18-28; Broj II. - str. 50-55 (Nastavak); Broj III. - str. 80-85 (Nastavak); Broj IV. - str. 105-116 (Konac).

5) Ovakvu podjelu Milčetić nije zadržao. Desetak godina kasnije, nakon objavljivanja *Arkeologično-istoričnih crtica*, u raspravi *Čakavština Kvarnerskih otoka* on je krčke govore podijelio u tri skupine ‘(...) temeljeći podjelu prije svega na razvoju poluglasa u jaku položaju. U prvu je skupinu ubrojio mjesne govore Vrbnika i Omišlja, u drugu govor Dobrinja i u treću Dubašnicu, Bašku, Punat i Poljica.’ - I. Lukežić i M. Turk, *Govori otoka Krka*, Crikvenica 1998., str. 15. Inače, Milčetić je - dosta logično - razlike u krčkim govorima protumačio procesom različitih doseljavanja stanovništva na o. Krk i to “u različito doba i iz različitih strana”.

6) Giambattista Cubich: *Notizie naturali e storiche sull' isola di Veglia*, Trieste 1874. (I.), *Notizie storiche sull' isola di Veglia*, Trieste 1875. (II.) i *Documenti sull' isola di Veglia*, Trieste 1875. (III.)

7) J. Kolanović, *Crkve i posjedi Muranske opatije Sv. Ciprijana na otoku Krku*, *Vjesnik Istarskog arhiva*, sv. 1 (XXXII), god. 1 (32), Pazin 1991., str. 111-146. i *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Supplementa – Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Dodaci*, ur. H. Sirotković i J. Kolanović, prir. J. Barbarić i J. Marković, sv. 1, listine godina 1020-1270, Zagreb 1998.

uvijek ljudi biti” kaže nam Milčetić i što je nesumljivo točno, no nastavlja da je Dubašnica bila slabo nastanjena zbog “gusarstva” i neutvrđenosti. Takvo što u svezi šesnaestog stoljeća kada su uskoci bili najaktivniji dolazi u obzir, ali i različite bolesti i pošasti morale su imati u tome pravcu veliku negativnu ulogu.

Nakon ovog odjeljka Milčetić nabroja nastanjena sela Dubašnice i to njih 19: Dvorani, Vantačići, Turčići, Zidarići, Milčetići, Bogovići, Malinska, Radići, Kremenici, Žgombići, Oštrobradići, Milovčići, Barušići, Ljutići, Sv. Ivan, Sv. Anton, Strilčići i Sabljčići, a zatim nenastanjena (dijelom nestala i porušena): Režići, Mrvci, "na Galiacovo", Gumanja, Barovo, Selo, Zidine, Vlašići i Gromačina. Iz popisa je vidljivo da je Milčetić zaboravio navesti Porat pa zato ako brojimo nastanjena sela dobijemo ih na broj 18, a treba ih biti 19. Još napominje da se ovdje općenito razvaline nazivaju "mirine", a da se od nabrojanih nenastanjenih sela ne pamti "da bi u njima ljudi stanovali". Za selo Zidine, kazuje Milčetić, da je čuo od jednoga devedesetogodišnjeg starca kako su tamo "stanovali Grci, o kojima obćenito govori pučka predaja", a za selo Vlašići - "pričaju Dubašljani - da ih je zbog oholosti "pomorila kuga" - ("Kad su nedjeljom polazili u staru dubašljansku crkvu sv. Apolinara, idjahu samo uz pratnju 'sopela'. Na jednoj nozi nošahu crvenu, a na drugoj modru bječvu!").

Dubašljanske kapele jesu jedno od najvećih građevinskih, umjetničkih i kulturnih vrednota ovoga kraja - one su jednostavno svojevrsno obilježje čitave Dubašnice. Stoga Milčetić u svojim *Arkeolgičko-istoričnim crticama* posvećuje punu pažnju tom segmenat, tj. crkvama u Dubašnici. Piše: "Ima i razvaljenih crkvice. Tako sv. Ivan Matahar i sv. Nikola. Oko prve obično i sada zakapaju nekrštenu djecu. Amo dolaze i iz dobrinjskog kraja zavjete izvršivati, zabadajući u zidine križice i druge sitnice?". O crkvici sv. Pavla u Barušićima kaže da je po tradiciji bila "u davnini grčka" i "da su Grke otjerale razne bolesti i suša; ali prije odlazka zakopaše svoje blago, nadajući se povratku". Piše dalje: "Tako znadu seljaci za mnoga mjesta, gdje leži zakopano grčko blago. To se ne pripovijeda samo po Krku, već po svjema otocima i primorju. Tko će doći do onoga blaga, mora izvršiti sve one uvjete, što ih je postavio onaj, koji je novce zakopao. Za moga djetinstva kopao je netko blizu Zidina sa više radnika danju i noćju – al mjesto da izkopa blago, poremeti mu se pamet te je dospio u ludnicu". Ovu priču možemo usporediti s onom koju nam donosi dubašljanski učitelj Josip Antun Kraljić (1877-1948) govoreći o Malinskoj kao grčkoj naseobini (dio te priče objavio je u svojoj knjizi o Malinskoj Milan Radić).⁸ Naš komentar ovome bio bi bespredmetan jer za razliku od na historijskim vrelima zasnovanoj povijesti ova je (pri)povijest osnovana na tradicijama – dakako i jedna i druga imaju svoje vrijednosti. Milčetić postavlja pitanje imaju li iznesene tradicije kakve osnove - dajući odmah potvrdan odgovor - objašnjavajući to prisustvom Grka od davnine u našem kraju kao i njihovom vlašću nad Jadranom - dok, pak, njihovo iseljavanje smatra rezultatom, ne samo bioloških faktora već i promjenom vlasti nad ovim područjima. Nastavlja on u ovome smislu te kazuje "Dubašljanski kraj morao je davno, davno naseljen biti. Moguće je, da na to pokazuje i *Poganka*, ime, kojim se zove jedan kraj današnje Dubašnice. To ime nije moglo slučajno nastati". Ovakva tvrdnja ima stanovitu važnost za proučavanje povijesti Dubašnice jer nasuprot uvriježenom, istina povijesnim izvorima dokumentiranog pristupa Dubašnici, uz Poljica, kao najmlađim naseljima

8) M. Radić, *Malinska*, Malinska 1984.: "U narodu kola predaja, da je Malinska nekada bila grčka naseobina, koja se protezala i daleko u unutrašnjost otoka, gdje se još i danas nailazi na starc ruševine i gradišta. U vezi s time pripovijedaju se basnoslovne priče o silnom blagu što su ga Grci navodno zakopali na raznim mjestima otoka, pa tako i u Malinskoj, napuštajući otok radi silnih suša, velike nestašice vode, a možda i radi ratova. Tvrdi se da su potomci starih Grka i u novije doba dolazili na otok tražeći zakopano blago, pa su ga i našli (...)" - str. 38.

otoka Krka, upućuju nas na činjenicu da je dubašljanski kraj mnogo stariji nego što nam to svjedoče sačuvana historijska vrela – on po Milčetiću "nije dugo stalno i jače, već sporadično, naseljen bio". U prilog tome ide njegov geografski smještaj i prirodna bogatstva kao, u određenom pogledu što se hrvatskog srednjovjekovlja tiče, i samo njegovo ime. Nestanak pojedinih starih dubašljanskih sela kao i samog sela Dubašnice Milčetić je okarakterizirao nesigurnošću terena i pojavom različitih bolesti, uspoređujući pritom Dubašnicu s Osorom na otoku Cresu i selom Sv. Jakov na otoku Lošinju koji su iz sličnih razloga ("radi nezdrava zraka i odatle dolazeće groznice") izgubili stanovništvo.

U drugom poglavlju članka o Dubašnici koje je započeto pitanjem vremenskog određenja naseljenja dubašljanskog područja - Milčetić kaže - da na to pitanje ne može odgovoriti već mu je jedino poznato da se ime Dubašnica (tal. Dobasnizza) u spisima javlja potkraj XV. stoljeća. No, što o tome kažu istraživači krčke prošlosti. I. Žic-Rokov⁹ u svome radu naslovljenom "Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću" objavljenom god. 1976. te I. Lukežić i M. Turk¹⁰ u knjizi *Govori otoka Krka*. Autor prvoga rada, preko postojeće literature i navoda iz arhivske građe,¹¹ uglavnom do tada nepoznate, dolazi do zaključka da je "veći dio područja Dubašnice i Poljica početkom 15. st. bio šumovit, neprokrčen i nenastanjen" i da je tek Ivan VII Frankapan "polovicom 15. st. doveo na otok s hrvatskog kopna oko 200 hrvatskih obitelji, koje su nazivali Murlacima" te su se one "naselile ponajviše na području Dubašnice i Poljica, ali i u već postojeća sela omišaljskog i dobrinjskog kaštela". Nešto, pak, izravnije ovome pristupaju spomenute autorice kazujući da: "Dokumenti ne spominju da je na zapadnome dijelu otoka bilo stanovnika, dok knez Ivan Frankopan nije između 1451. i 1463. područje Dubašnice i Šotoventa naselio stanovništvom s kopna, zavelebitskim Vlasima (Morlacima, Čićima)".¹² Skrenimo pažnju na jedan dualitet koji nije očit, ali je važan - ovdje se u jednom smislu radi o teritoriju Dubašnice, a u drugom o selu Dubašnici koje danas više ne postoji te čije ime je postalo oznakom širokog područja, dok su mještani tog sela - po Milčetiću - nestali (iselili se ili pomrli) još u XVIII. stoljeću. Ovo pitanje i to iz razloga točne pojmovne nedefiniranosti, nažalost, još nije dobilo zadovoljavajući odgovor (tj. nije uvijek jasno kada se u nekom dokumentu radi o selu, a kada o širokom području Dubašnice pod koje spadaju mnoga sela i zaseoci). Istraživanje toga pitanja donijelo bi vrijedne rezultate.

"Po kazivanju g. Petra Bogovića (r. g. 1806), umirovljenog dubašljanskog župnika, bila je Dubašnica tako opustjela te je mletačka vlada primorana bila obećati novim naseljenicima osobite povlastice. Od njih je na ime ona tražila samo dvadestinu mjesto obične desetine, koju su plaćali ostali Krčani. To pravo da su Dubašljan uživali sve do početka ovoga vijeka. To može istina biti." - *piše Milčetić* - "Zadnji krčki knez Ivan Frankapan naseljivao je tuda ljude, pak valja da je to nastavila mletačka vlada u XVI vijeku". Spomenute pogodnosti očitovale su se u smanjenim porezima prema mletačkoj vlasti, tj. namjesto 0,1 davanja Dubašljniji su bili dužni davati samo 0,05 od ukupnih svojih prihoda.

9) Krčki zbornik, 7, Krk 1976., str. 191.

10) Crikvenica 1998., str. 11.

11) Uglavnom su to podaci iz spisa (parnica) koji se nalaze u Biskupskom arhivu u Krku. Usp. I. Žic-Rokov - M. Bolonić, *Popis starijeg arhiva Krčke biskupije*, Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu (sv. XV.), Rijeka 1970., str. 339-365.

12) Napomenimo da je i prije ovoga naseljenja, ipak, bilo nešto stanovništva na ovome području. O tome nam svjedoče isprave iz Državnog arhiva u Venciciji - fond *Mensa patriarchalis, Monasterium Sancti Cypriani de Murano* - o kojima ovdje ne ćemo govoriti. O tome (u koautorstvu) autor ovoga teksta priprema zasebnu radnju.

Kada je sagradjena stara dubašljanska crkva? – odgovorom na ovo pitanje Milčetić nas, nakon svojih spoznaja o stanovništvu stare Dubašnice, kani upoznati s onim što on zna ili je istražio, a u svezi je dubašljanske crkve i župe. Kaže da su godine 1585. u župu Dubašnicu uvedene knjige krštenih i vjenčanih pisane glagoljicom (danas se te knjige čuvaju u Arhivu HAZU u Zagrebu)¹³ te navodi neke zanimljivosti vezane uz zapise u tim knjigama (primjerice o senjskim uskocima u 1618. god. odnosno o rješavanju njihove sudbine prema odlukama Madridskog mira - sporazuma iz 1617. Naime, upravo je na otoku Krku i to u gradu Krku 1618. došlo do sastanka predstavnika Ferdinanda Habsburškog s jedne i Mletačke republike s druge strane "da pobliže utanače uvjete glede odstranjenja Uskoka prema onome, kako je u glavnom zaključio madridski ugovor" - *kazuje Milčetić i još nadodaje* - "Jedva da je koji otok stradao više nego Krk od Uskoka; pak baš Krk imadjaše čast, da se na njemu konačno riješi sudbina uskočka."). Ovdje nam je, što se striktno Dubašnice tiče vrlo važno upravo ono što je napisano ispod - gore spomenutog - teksta o uskočkim zbivanjima, a odnosi se na gradnju zvonika: "*I va to leto* (t. j. godine 1618) *fabrikaše se zvonik crkve stga apolinara*, ku fabrikahu meštar anton *sablič*, meštar matijje *muškatel s cresa*, meštar luka *mladenac*, meštar *lodoviko zidarić*...". Dakle to su imena graditelja zvonika starog Sv. Apolinara. Njih spominje i Branko Fučić u *Enciklopediji hrvatske umjetnosti* pod natuknicom o umjetnosti u Dubašnici.¹⁴ U nastavku ovog navode se uvjeti pod kojima se gradio zvonik kao i informacija da je Mate Sabljčić - kako spominje Milčetić - "odnio u Mletke *stara*, a donio *nova zvona*". Prema tome, možemo bez većih poteškoća konstatirati i upravo ovakvim podacima potvrditi vrlo veliku starost prvotne dubašljanske župne crkve. Njezini temelji - kao kapela Sv. Apolinara (*capella sancti Apollinaris*) - u ispravama se prvi put spominju još 1153. godine.

Daljnje Milčetićevo pripovijedanje ide u ovome pravcu: "Pošto je nestalo sela stare Dubašnice, puk je veoma slabo polazio župnu crkvu. Župnik se je morao potužiti biskupu, da (se) nema kome obavljivati ženidba na velikoj misi. Večernje je puk bolje polazio – jer se je plesalo pred crkvom. Na to da je izposlovao biskup Šintić (1792-1837), te je mletačka vlada dozvolila premještenje župe u selo Bogovića. Privremno bijaše župna crkva kapela majke božje od Karmena, gdje je sada lijepa i prostrana nova župna crkva". Nastavlja Milčetić: "Kako su ljudi pred starom crkvom najradije plesali, morao je župnik tjerati ljude u crkvu. Nekoga puta – kako Dubašljani hoće – zaprijeti svjetini u zraku nećakva ruka. A to bijaše – prst božji! — U župnim knjigama ima više bilježaka o prenašanju župe od župnika Petra Žgombića, koji iztiče i to, kako se njegovi župljani nijesu mogli složiti, gdje da grade novu crkvu."

U pisanju o crkvenim objektima dubašljanskog kraja Ivan Milčetić se posebno zaustavlja na povijesti kapele Sv. Andrije (Andrija) tvrdeći da je to po dokumentima "najstarija crkva u Dubašnica". Po ispravi – darovnici (danas sačuvan nešto mlađi prijepis), pisanoj glagoljicom i datiranoj 1454. godinom, zadnjega krčkoga kneza Ivana VII Frankapana, Sv. Andriju u selu Žgombići danas možemo smatrati najstarijom sačuvanom kapelom župe Dubašnice, ali uopće najstariji crkveni objekt tog područja je - iako - u ruševno stanju, vjerojatno, Sv. Martin (*ecclesiam sancti Martini*) lociran iza Punte Pelove koji se spominje u ispravi iz 1153. godine. U nastavku članka raspravlja se još o spomenutoj glagoljskoj ispravi Ivana VII Frankapana jer je kasnije u XVI. stoljeću izbila jedna parnica vezana uz Sv.

13) Usp. M. Karbić - Z. Ladić, *Glagoljske matične knjige otoka Krka u Arhivu HAZU*, 900 godina Bašćanske ploče (1100.-2000.) - zbornik radova, Krčki zbornik, 42 (p.i. 36), Baška 2000., str. 283.

14) Zagreb 1995., (sv. 1.), str. 212.

Andriju. Preko spisa te parnice Milčetić je u biti uspio razriješiti i samu darovnicu¹⁵ budući da je njezin original bio u lošem stanju i teško čitljiv, te kaže: "Sljedeći prijevod (u izvorniku fali), darovao je knez Ivan crkvu sv. Andrije s dotičnim zemljištem nekomu *Poljaku* (ime dvojbeno). A to će biti onaj *Jurić*, o kom se veli na kraju originala, da ga je knez Ivan doveo na otok "s polja grobničkoga". Parnica, koja je trajala po mletačkoj glasovitoj pravdi jedan vijek, ispala je sretno po obitelj Žgombića, te su oni priznati kano vlasnici crkve i njezinih zemljišta. Kada je sagrađena ova crkvice? Pošto dokaza nema, može biti da ju je podigao knez Ivan Frankopan, a može biti i starija od njega. Kako je poznato, bio je knez Ivan neobično darežljiv, dapače rasipan što se tiče zadužbina, jer je osim mnogo privatnika obilno nadario gotovo sve crkve i samostane na krčkom otoku."

Nastavljajući i dalje u kapeli Sv. Andrije navode se podaci o postojanje glagoljskih natpisa u njoj (kao i u nekim drugim dubašljanskim kapelama) te o njezinom proširenju i ponovnom blagoslovu godine 1790.

Zaključujući - u skladu sa svojim ondašnjim spoznajama - Milčetić kaže da nemamo pozitivnih "vijesti" da bi bilo koja dubašljanska crkva bila starija od XV. stoljeća – dakako, temeljem rezultata novih istraživanja takav zaključak više ne vrijedi, ali vrijede gotovo sve one njegove obavijesti i povijesni podaci skupljeni o tim kapelama.

II.

Nestigavši dovršiti svoj tekst o Dubašnici u prvom broju *Viestnika* (za 1884. god.) Milčetić isti nastavlja u drugom broju – usredotočivši svoju pažnju na zanimljivo pitanje podrijetla *Vlaha* u Omišlju, Dubašnici i Poljicima na otoku Krku. Citirat ćemo njegov uvodni dio: "Po Miklošiću ime je Vlah prešlo od Kelta ka Germanima, od ovih k Slovcjenima, a od njih napokon k Grcima. To ime jest = "homo romanae originis". Vlasi se spominju od XII – XIV vijeka na cijelom balkanskom polotoku. Na hrvatskom tlu javljaju se Vlasi istom u XIV i XV stoljeću. "Vlasi su dakle u ono doba stanovali u zaledju primorja od Cetine do Istre, pa su odanle prodirali u primorje, doselili se u pojedine mu predjele, odavle pače preselili se i na otok Krk, imenito u Dubašnicu i Poljicu (recte: Poljica) i omišaljsku okolicu" (Rački, Rad LVII, str. 143)". Vlahe je, kao što je u historiografiji poznato i dokazano, naselio Ivana VII Frankapana na otok Krk. U Dubašnici i obližnjim Poljicima oni su, npr. zabilježeni 1488. god., "kada se je krčki biskup Dunat zavadio "*con tutti li corvati et morlachi di Dubasizza e Pogliza*", jer mu nijesu hotjeli plaćati desetine".¹⁶ Milčetić primjećuje da se ovdje, kao i ranije, razlikuju Hrvati od Murlaka, tj. Vlaha, kao i godine 1504, – Corvatus et Murlacus. No, u već spomenutoj radnji Žica-Rokova što se vlaške-murlačke/morlačke problematike tiče donosi se oko ovoga sljedeća tvrdnja koju je potrebno doslovce izreći: "U spisima navedene parnice (1503-1504 – op. a.) često se razlikuju Hrvati i Murlaci. Dokazuje se da su Hrvati uvijek plaćali desetinu, pa bi se moglo zaključiti da Murlaci nisu Hrvati. Sve okolnosti

15) Prijevod ove darovnice objavljen je u knjižici A. Turčića, *Dubašnica – sveta baština i duhovni zov*, Dubašnica 1996., str. 30-31 (no, na str. 28. citiranog rada potkrala se pogreška jer piše da je kapelu Sv. Andrije darovao "knez Ivan Frankopan Petru Žgombiću". To nije točno već je onako kako slijedi gore u tekstu.).

16) "Davanje desetina od uroda kao doprinos vjernika za uzdržavanje crkava, svećenstva i siromaha bilo je prastara ustanova. (...) Na otoku Krku bile su desetine odvajkada u praksi, pa zato staro stanovništvo nije od toga pravilo pitanja. Došljaci su se otimali od te dužnosti hvatajući se za neku pravnu tradiciju po kojoj su novopokrćene zemlje bile izuzete od davanja desetina, bar za neko vrijeme. To su bila "novanlia – novine". Oni su tvrdili da su njihove zemlje takve."- I. Žic-Rokov, nav. radnja, str. 186.

govore protiv toga. Navedena prezimena Murlaka¹⁷ sva su hrvatska. Jedva za nekoliko moglo bi se zaključiti da su pohrvaćena. Ti ljudi su stvarno i govorili hrvatski. Dokument o granicama pašnjaka pisan je hrvatski, glagoljicom. Oni osnivaju župe, pače i seoske kaptole sa staroslavenskim bogoslužjem i glagoljskim pisanim knjigama”.¹⁸

Gdje su stanovali u Dubašnici? – postavlja pitanje Milčetić o dubašljanskim područjima koja su naseljena od Vlaha. To su po njemu prije spomenuto, izumrlo, najsjevernije selo Dubašnice – Vlašići “u *Brgudu*, občinskom pašnjaku i šumi” i Bogovići u kojima je registrirao dvije obitelji “čije je porodično ime *Vlah*. Valja da su i to potomci nekadašnjih Vlaha. Što pamti sadanja generacija, u Dubašnici nije nitko govorio vlaški, t. j. rumunjski”.

Kao kuriozitet spominje Milčetić da se rumunjski jezik najduže održao u Poljicima i u gradu Krku, a 1875. da je umro Mate Bajčić (80 god.) iz Bajčića u župi Poljica posljednji govornik rumunjskog-vlaškog jezika na otoku Krku, te da u “dubašljanskom selu Malinskoj živi neka ženska (ne sjećam se pravo, dali potiče iz Poljica ili iz Krka), koja znade nešto vlaški. To će biti zadnji ostanak krčkih Vlaha, koji su se sa svijem pohrvatili, kao što se pohrvaćuju i oni u Istri. Krvi njihove nedvojbeno je ostalo kod Dubašljana i Poljičana. Različiti tip muškaraca, što se tiče boje i stasa, živo se ovdje iztiče”.

U zadnjem poglavlju Ivana Milčetića sumirao je svoje viđenje dubašljanske prošlosti koje, njegovim riječima, izgleda ovako:

“5. Time sam gotov s Dubašnicom. U *sadanjem svojem obsegu* valja da je naseljena u XIV i XV vijeku, a nije nevjerojatno, da je baš najviše ljudi tuda naselio zadnji krčki knez Ivan Frankapan. Možda je on sagradio i crkvu sv. Apolinara, jer se godine 1504 veli, da joj je i prije davana desetina po volji njegovoj (Črnčić, *Najstarija Povjest*, Rim 1867., str. 139). — God. 1488 spominje se: Poganka, gornja i dolnja Dubašnica (nazivlje, koje i danas živi), ali sto godina prije ne zna za nju krčki statut. Taj je statut napisan za krčkih knezova Štefana i Anža g. 1388, al o Dubašnici ne veli se ništa, ma da je bilo tome mjesta u kapitulu: “Od Krka i Kaštela”, gdje se veli: “I tako ako bi jel Omišljanin Dobrinjanina, ali Dobrinjanin Omišljanina, ali Vrbničanina, ali Baščanina, imej činiti kako je zgora pisano i ukazano i napravljeno” (Kukuljević, *Arkiv* II, 2, 286). U dodatku statuta krčkoga iz konca XV vijeka veli se: “otac ili mati nemogu pustit drugomu sinu ili kćeri veće od soldinih 30, nego svima ravno” (Ib. str. 291). Kako mi se čini, tako i biva po cijelo Krku; ali Dubašljanin drži i danas za nepravdu proti starini, ako li starijem sinu nebi ostavio više imetka nego ostaloj djeci. Selâ i crkvice moglo je tuda uvijek biti, ali veća župa nastala je istom u XV vijeku. (Početkom XVI. vijeka imala je već Dubašnica svoga javnog bilježnika.¹⁹ Tako dolazi u glagolskoj listini (zagledah u prijepis, što ga ima vrli naš povjestničar g. Rade Lopašić u Zagrebu) od g. 1512: “*pisa pop petar sin branka kovača z dubašnice, nodar pupliki*”. Takvih bilježnika “od oblasti benetaške” bilo je još početkom ovoga vijeka u Dubašnici (dva Sormilića bijahu zadnji). Zanimivo je, da ime krčkih Poljica sjeća na glasovita Poljica kod Spljeta.”

17) Npr. Beljak, Bobić, Branković, Brusić, Budulić, Drašković, Franić, Grdinić, Gugošević, Ilijić, Jurjević, Košutić, Kovačić, Kralj, Lukačić, Mavrović, Milčetić, Milić, Nenadić, Obradić, Pogorelčić, Pusić, Radonić, Sormilić, Stančić, Strličić, Sulić, Vlahinić, Vlašić, Vuković, Tihomilić, Zec, Žgombić i dr. Vidi str. 187-188 nav. radnje.

18) Žic-Rokov ime Murlak/Murlaci tumači kao ‘pojam’ koji se ‘u našim krajevima (*o. Krk - op. a.*) odnosi u najvećoj mjeri na hrvatsko stanovništvo na susjednom kopnu’. - nav. radnja, str. 184.

19) Notarijat iz Dubašnice nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. (op.a.)

Zaključak

Nakon svega izrečenog možemo konstatirati da je Ivan Milčetić napisao dobar rad, u određenom pogledu zanimljivo svjedočanstvo o prošlosti svoga rodnoga kraja. Uočljivo ponavljanje nekih pitanja i činjenica iz dubašljanske povijesti u *Arheologično-istoričnim crticama s hrvatskih otoka* ostavljamo u domeni autorova pristupa i načina rada na zadanoj tematici. U ovome tekstu takav smo pristup pokušali poštovati, a citirali smo Milčetićeve riječi puno puta baš zato da pokažemo kako je on opisao prošlost rodna zavičaja - pritom ih ne umanjujući niti uvećavajući - već ih jedino nadopunjujući novijim povijesnim spoznajama. Interdisciplinarnost odnosno korištenje rezultata različitih znanosti ili disciplina (povijest, filologija, etnologija i dr.) u Milčetića jest zamjetljiva i interesantna - on prilazi obradi povijesti rodnoga kraja dosta trezveno i argumentirano uzimajući pritom na znanje u jednom pravcu što "narod kaže", a u drugom što dokumenti i knjige. Ali poneki put mu, ipak, tradicija zna natkriliti historiju. No, to ne treba čuditi uzevši u obzir uopće vrijeme i okolnosti nastanka njegovih arheoloških (za Dubašnicu njih nema) i povijesnih *crtica*. Kao ekskurs navedimo da je hrvatski povjesničar Tadija Smičiklas kao Milčetićeve gimnazijski profesor morao imati osim nacionalno-političkog popriličan utjecaj i na njegov znanstveni rad - na onaj povijesne tematike posebice. Primjerice Milčetićevo vrsno znanje glagoljice i poznavanje latinskoga omogućilo mu je izravan rad na izvorima, a odlično vladanje talijanskim jezikom (kao i još nekim) pomoglo mu je za upoznavanje talijanske historiografije, koja je ovim našim istočnojadranskim krajevima također poklanjala dostatnu pažnju. Takav pristup dobar je put boljem shvaćanju prošlosti otoka Krka i njegova značenja unutar hrvatske povijesti. Zanimljivo jest, naime, da uredništvo *Viestnika hrvatskoga arheologičkoga društva* na čelu sa Šimom Ljubićem, skoro nije imalo nikakvih primjedbi na Milčetićevo pisanje o Dubašnici dok je o ostalim tekstovima u *Arheologično-istoričnim crticama* imalo većih prigovora. Dakako, poznavanje prošlosti rodna zavičaja možemo smatrati u određenom pogledu nečim što je drugačije možda i zanimljivije naspram ostalim. To, istina, ne mora biti pravilo bez izuzetka. Ali, što je najznačajnije, upravo uzajamnost, poznavanje i povezivanje teorije i prakse, to jest povijesnih vrela kao teorije i samog fizičkog terena kao prakse - ako se možemo tako izraziti - daju nam na koncu optimalne rezultate. To jest ono najbitnije - Milčetićeve *crtice* uz manje korekcije i nadopune, možemo smatrati upravo takvim radom koji i nakon više od sto godina od objavljivanja ima nešto što nam može koristiti u znanstveno-istraživačkom pogledu. Spomenimo još da o folkloru dubašljanskoga kraja Milčetić nije detaljno pisao u *crticama* (usp. IV. broj) već je to učinio s puno mara nešto kasnije u *Zborniku za narodni život i običaje* i drugdje.

Vj. Štefanić u "Obzoru" je napisao: "Trolist: Crnčić, Parčić i Milčetić jesu najvrednije što je otok Krk dao našoj narodnoj kulturi poslije narodnog preporoda". Ovo možemo uistinu držati za pravo, a tradiciju ovih glagoljaša s Krka, u XX. stoljeću, nastavili su, pisac gornjeg retka, Vjekoslav Štefanić (1900–1975) i ponovno jedan Dubašljan, Branko Fučić (1920–1999).

Ivan Milčetić, kao što su to neki istraživači primjetili, nije dodirnuo vrh (slavističke) znanosti, ali je bio u njemu, ostavivši za sobom veliki rad po kome će i biti pamćen.

Post scriptum. Iako je ovaj tekst opsegom pomanji i pokazuje samo jednu stranu istraživačkoga interesa Ivana Milčetića šteta je, naime, što on kao zaslužni hrvatski znanstveni stvaraoc nije uvršten u naš najnoviji - vrlo dobar - *Leksikon hrvatskih pisaca* (Zagreb 2000.). Osnovac za takvo nešto ima. Naime, ta osnova je upravo njegov rad posvećen hrvatskom jeziku, književnosti, kulturi, povijesti.

Izvod iz literature

- Andelko Badurina, *Porat - Samostan Franjevac Trećoredaca 1480-1980*, Zagreb 1980.
- Mihovil Bolonić - Ivan Žic Rokov, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb 1977.
- Josip Bratulić, *Leksikon hrvatske glagoljice*, Zagreb 1995.
- Stjepan Damjanović, *Ivan Milčetić – jezikoslovac*, Senjski zbornik, 18, Senj 1991., 15-22.
- Stjepan Damjanović, *Filološke polemike Ivana Milčetića*, *Filologija*, 20/21, Zagreb 1992./1993., 59-65.
- Stjepan Damjanović, *Ivan Milčetić – istraživač hrvatskoga glagolizma*, *Slovo*, 44-46 (1994-96'), *Prilozi: Staroslavenska akademija i njezino značenje*, Zagreb 1996., 353-371.
- Arsen Duplančić, *Sjećanja Ivana Milčetića na Split i Franu Bulića*, *Kulturna baština*, 15, Split X/1984., 37-50. (i p.o.)
- Franjo Fancev, *Uspomeni Ivana Milčetića*, Rijčč (dnevnik, Zagreb): god. III. - br. 82 (8.IV.1922.), str. 2-3; god. III. - br. 84 (11.IV.1922.), str. 2-3; god. III. - br. 86 (13.IV.1922.), str. 2-3; god. III. - br. 87 (14.IV.1922.), str. 2-3.
- Brano Fučić, *Glagoljski natpisi*, Djela JAZU (knjiga 57), Zagreb 1982.
- Branko Fučić, *Dubašnica*, Enciklopedija hrvatske umjetnosti (sv. I.), Zagreb 1995.
- Marija Karbić - Zoran Ladić, *Glagoljske matične knjige otoka Krka u Arhivu HAZU*, 900 godina Bašćanske ploče (1100.-2000.) - zbornik radova, Krčki zbornik, 42 (p.i. 36), Baška 2000., 281-297.
- Iva Lukežić - Marija Turk, *Govori otoka Krka*, Crikvenica 1998.
- August Musić, *Ivan Milčetić*, Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti - za godinu 1923. (sv. 38.), Zagreb 1924., 77-106.
- Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. Benediktinci u Dalmaciji*, (sv. II.), Split 1964.
- Milan Radić, *Malinska*, Malinska 1984.
- Petar Strčić, *Proslava 120 godišnjice rođenja Ivana Milčetića, člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Krčki zbornik, 6, Krk 1975., 290-293.
- Miroslav Šicel, *Ivan Milčetić (1853-1921)*, Krčki zbornik, 6, Krk 1975., 285-289.
- Petar Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, Split 1986.
- Vjekoslav Štefanić, *Ivan Milčetić (Uz osamdesetu obljetnicu njegovog rođenja)*, *Obzor* (dnevnik, Zagreb): god. LXXIV. - br. 215 (19.IX.1933.), str. 6; god. LXXIV. - br. 216 (20.IX.1933.), str. 6; god. LXXIV. - br. 217 (21.IX.1933.), str. 6.
- Vjekoslav Štefanić, *Opatija sv. Lucija u Baški i drugi benediktinski samostani na Krku*, *Croatia sacra*, 11-12 (god. VI), Zagreb 1936., 1-86. (i p.o. 1937.)
- Vjekoslav Štefanić, *Dubašnica*, Hrvatska Enciklopedija (sv. V.), Zagreb 1945., 352.
- Vjekoslav Štefanić, *Glagoljski rukopisi otoka Krka*, Djela JAZU (knjiga 51), Zagreb 1960.
- Anton Turčić, *Dubašnica – sveta baština i duhovni zov*, Dubašnica 1996.
- Marija Turk, *Ivan Milčetić – svestrani hrvatski filolog*, *Naši zvoni* (glasilo), 4, Malinska 1998., 10.
- Branko Vodnik, *Ivan Milčetić*, Jugoslavenska njiva (časopis, Zagreb): god. VI. - br. 4 (april 1922.), str. 264-270.
- Antun Zec, *Dubašnica jučer - danas*, Rijeka 1969.
- Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925-1925*, Zagreb 1925. i 21990.
- Ivan Žic-Rokov, *Naseljavanje Dubašnice i Poljica u 15. stoljeću*, Krčki zbornik, 7, Krk 1976., 183-194.
- Ivan Žic-Rokov - Mihovil Bolonić, *Popis arhiva Stolnog kaptola u Krku*, *Vjesnik Historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* (sv. XVII.), Rijeka 1972., 287-296.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LV
ZAGREB 2002.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LV, str.1-296, Zagreb 2002.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Josip Vrandečić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky